

Raşit TÜKEL

Raşit Tkel Nazilli doğumludur. 1983 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1991 yılında İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda uzmanlık eğitimini tamamladı. 1993 yılında psikiyatride doğentlik sınavında başarılı olmasının ardından, İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'na 1995 yılında doğent, 2000 yılında profesör olarak atandı. İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda 1994 yılından bu yana Ayaktan Tedavi Birimi sorumluluğunu ve 1998 yılında kurduğu Anksiyete Bozuklukları Polikliniği'nde anksiyete bozuklukları hastalarında tedavi, izleme ve araştırmaya yönelik faaliyetleri yürütmedir. Ayrıca, Psikonevroz ve Psikoterapi Biriminde, psikonevroz olgularına analitik yönelimli bireysel psikoterapi uygulamakta ve bu alanda asistanlara eğitim ve süpervizyon vermektedir. Prof. Dr. Raşit Tkel halen İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda ğretim yesi olarak görev yapmaktadır.

Mehmet Murat DEMET

1963 Konya doğumludur. 1986 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuş, 1991 yılında İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanlığı eğitimini tamamlamıştır. 2000 yılında Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda yardımcı doğent olarak göreve başlamış, 2004 yılında psikiyatri doğenti ünvanını almıştır. 1998 yılında Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Sağlık Kurumları İşletmeciliği nlisans programını tamamlamış, 2016 yılında ise Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi'nden mezun olmuştur. 2009 yılında Türk Uyku Tıbbı Derneğinin Temel ve İleri Uyku Tıbbı Kuramsal ve Uygulama Eğitim Programlarını tamamlayarak uyku laboratuvarı yönetimine hak kazanmıştır. 2010 yılında temel farmakoloji alanında lisans üstü eğitimini tamamlayarak farmakoloji bilim uzmanı ünvanını almıştır. Anksiyete ve uyku bozuklukları, psikofarmakoloji, preklinik araştırmalar, farmakoepidemioloji ve farmakovijilans başlıca ilgi alanlarıdır. Prof. Dr. M. Murat Demet halen Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı'nda ğretim yesi olarak görev yapmaktadır.

Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar

© Türkiye Psikiyatri Derneği (Tanıtım için yapılacak alıntılar dışında Türkiye Psikiyatri Derneği'nin yazılı izni olmaksızın hişbir yolla çoğaltılamaz.)

ISBN: 978-605-65673-7-7

Editörler:

Raşit TÜKEL

Mehmet Murat DEMET

Son Okuma:

Ömer Aydemir

TPD Yayıncılık Kurulu

1. Baskı: Eylül 2017, Ankara

2. Baskı: Nisan 2021, Ankara

Tasarım ve Uygulama:

BAYT Bilimsel Araştırmalar Basın Yayın ve Tanıtım Ltd. şti.,

Ziya Gökalp Cad. 30/31, 06420 Kızılay, Ankara

Tel: (0312) 431 30 62

Baskı:

Miki Matbaacılık San. Tic. Ltd. şti.

Matbaacılar Sanayi Sitesi

1516/1 sokak No: 27, Yenimahalle / Ankara

Tel (0312) 395 21 28

**TÜRKİYE PSİKİYATRİ DERNEĞİ
ANKSİYETE, OBSESİF KOMPULSİF VE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR
ÇALIŞMA BİRİMİ**

Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar

Editörler:

Raşit Tükel

Mehmet Murat Demet

Çalışma Birimleri Dizisi – No: 21

İçindekiler

Yazarlar.....	vii
Sunuş.....	ix
Önsöz.....	xi
Bölüm 1: Obsesif Kompulsif Bozukluğun Fenomenolojisi.....	1
<i>Lütfullah Beşiroğlu</i>	
Bölüm 2: Obsesif Kompulsif Bozukluğun Patogenezi.....	21
<i>Raşit Tükel, Mehmet Murat Demet</i>	
Bölüm 3: Obsesif Kompulsif Bozukluğun Farmakoterapisi.....	63
<i>Raşit Tükel, Mehmet Murat Demet</i>	
Bölüm 4: Obsesif Kompulsif Bozukluğun Psikoterapisi.....	87
<i>Erhan Ertekin</i>	
Bölüm 5: Beden Dismorfik Bozukluğu.....	113
<i>Raşit Tükel</i>	
Bölüm 6: İstifleme Bozukluğu.....	133
<i>Mehmet Murat Demet</i>	
Bölüm 7: Trikotilomani (Saç Yolma).....	167
<i>Levent Sevinçok, Bilge Doğan</i>	
Bölüm 8: Deri Yolma Bozukluğu.....	195
<i>Pınar Çetinay Aydın, Leyla Gülsere</i>	
Bölüm 9: Madde Kullanımının ya da İlaçların Yol Açtığı Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluk.....	223
<i>Özlem Kuman Tunçel</i>	
Bölüm 10: Başka Bir Tıbbi Duruma Bağlı Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluk.....	235
<i>Demet Gülpek</i>	
Dizin.....	246

Yazarlar

Pınar ÇETİNAY AYDIN, Doç. Dr.

Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman
Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim
Araştırma Hastanesi

Lütfullah BEŞİROĞLU, Prof. Dr.

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp
Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
Anabilim Dalı

T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir Katip Çelebi
Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma
Hastanesi, Psikiyatri Kliniği

Mehmet Murat DEMET, Prof. Dr.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp
Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları
Anabilim Dalı

Bilge DOĞAN, Yrd. Doç. Dr.

Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Erhan ERTEKİN, Doç. Dr.

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi,
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Demet GÜLPEK, Doç. Dr.

T.C. Sağlık Bakanlığı İzmir Katip Çelebi
Üniversitesi Atatürk Eğitim ve Araştırma
Hastanesi, Psikiyatri Kliniği

Leyla GÜLSEREN, Doç. Dr.

Serbest Psikiyatri Uzmanı

Levent SEVİNÇOK, Prof. Dr.

Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Özlem KUMAN TUNÇEL, Uzm. Dr.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı
ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Raşit TÜKEL, Prof. Dr.

İstanbul Üniversitesi İstanbul Tıp Fakültesi,
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı

Sunuş

Türkiye Psikiyatri Derneği'nin iki temel örgütlenme biçiminden birini Şubeler, diğerini de Çalışma Birimleri oluştururlar. Bu iki yapının eğitime yönelik çalışmaları ve derneğimizin politikalarının belirlenmesindeki rolü son derecede önemlidir fakat, özellikle çalışma birimlerinin kurumlararası bilimsel çalışmaların ve uzlaşî kültürünün yaygınlaşmasındaki katkısı paha biçilmez düzeydedir. Derneğimizin kuruluşundan bugüne, en verimli ve sistemli çalışan birimlerimizden biri olan *Anksiyete Bozuklukları Çalışma Birimi* şimdiye kadar iki kitap yayınlamıştır. İlk kitap olan *Anksiyete Bozuklukları Tedavi Kılavuzu* 2004 yılında, temel kaynak kitap niteliğindeki ikinci kitap *Anksiyete Bozuklukları* ise 2006 yılında yayımlandı. Bugün bu kitapların stoklarımızda bulunmamasından da anlaşılacağı gibi, her ikisi de ilgi uyandıran ve çok yararlanılan kaynak eserler oldular.

Bilindiği gibi anksiyete bozuklukları dünyada sık rastlanan ve ileri düzeyde yeti yitimine neden olabilen psikiyatrik bozukluklar arasındadır ve günlük uygulamada da en sık karşılaşılan sorunların başında gelmektedir. Anksiyete bozukluklarının sınıflandırılmasına ve tedavi özelliklerine daha önceki kitaplarda ayrıntılı olarak yer verilmişti ancak, 2013 yılında yayımlanan DSM-5 sınıflandırması ile daha önce anksiyete bozuklukları arasında yer alan obsesif kompulsif bozukluk, benzer nitelikteki rahatsızlıklarla birlikte “Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar” tanı kategorisi içinde yeniden düzenlenen tanı ölçütleri ile yer aldı. Bu konuda çeşitli eleştiriler dile getirilse de DSM-IV-TR'den DSM-5'e kadar geçen 13 yılda obsesif kompulsif bozukluğa ilişkin bir çok araştırma yapılmış, aynı spektrumda yer aldığı bozukluklar ile ilişkisine dair bir çok kanıt ortaya atılmış ve bunların sonucunda bu bozukluklar ayrı bir kategoride sınıflandırılmıştır.

Elinizde yer alan “Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar” kitabı ile “obsesif kompulsif bozukluk”, “beden dismorfik bozukluğu”, “deri yolma bozukluğu”, “trikotilomani” ve “istifleme bozukluğu” ile “madde kullanımının ya da ilaçların yol açtığı obsesif kompulsif ve ilişkili bozukluk” ve “başka tıbbi duruma bağlı obsesif kompulsif ve ilişkili bozukluk” tanıları yeni ölçütler ve güncel verilere göre derlenmiştir.

Bu kitabın yalnızca üyelerimiz ve meslektaşlarımız için değil, tıp fakültesi öğrencileri, pratisyen ve aile hekimi meslektaşlarımız, klinik psikologlar için de günlük uygulamalarındaki ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri değerli bir kaynak oluşturacağını umuyorum. Kitabın yazılmasında emeği geçen, Anksiyete, Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar Çalışma Birimi üyesi arkadaşlarımıza ve değerli yayın yönetmenleri Prof. Dr. Raşit TÜKEL ile Prof. Dr. Mehmet Murat DEMET'e çaba ve özverileri için Türkiye Psikiyatri Derneği adına teşekkür ederim.

E. Timuçin ORAL
Türkiye Psikiyatri Derneği Başkanı

Önsöz

Türkiye Psikiyatri Derneği Anksiyete Bozuklukları Çalışma Birimi tarafından hazırlanan 2004 tarihli “Anksiyete Bozuklukları Tedavi Kılavuzu” ve 2006 tarihli “Anksiyete Bozuklukları” kitaplarından sonra, benzer bir alanda üçüncü kitabımızı yayımlıyoruz. Bu, aynı zamanda, çalışma birimimizin isminin Anksiyete, Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar olarak değiştirilmesinden sonra hazırladığımız ilk kitap.

Anksiyete Bozuklukları kitabının yayımlandığı tarihten bu yana geçen 11 yılda, obsesif kompulsif bozukluğun (OKB) obsesif kompulsif spektrum bozuklukları (OKSB) adı verilen bozukluk grubu ile ilişkisi, araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmuştur. Obsesyon ve kompulsiyonlar OKB için mutlaka bulunması gereken belirtiler olmasına karşın, obsesif düşünce ve kompulsif ritüellerin diğer bazı bozukluklarda da bulunabildiği uzun zamandır bilinmektedir. Bu bozukluklardan bazılarının belirli ortak özelliklere sahip olmalarına ilişkin gözlemler ve kimi araştırma sonuçları, OKSB kavramının ortaya atılmasını getirmiştir. OKSB içinde yer alan bozuklukların klinik özellikler, psikiyatrik eştanı, aile öyküsü, etiyoloji, seçici farmakolojik ve bilişsel davranışçı tedaviye yanıt gibi değişkenler açısından, kendisi de aynı spektrumun bir parçası olarak kabul edilen OKB ile belirli oranlarda örtüştüğü kabul edilmektedir.

Araştırmalar, OKSB içinde yer alan psikiyatrik bozuklukların birbirleriyle bağlantılı olduğunu gösteren en önemli kanıtın, OKB ile aralarındaki fenomenolojik benzerlikler olduğunu göstermektedir. Bu bozukluklara ait zihinsel ya da davranışsal belirtilerin içeriği değil de yapısı dikkate alındığında, bu belirtilerin obsesif düşünce ya da kompulsif davranış özelliğinde olduğu dikkati çekiyor. Aynı zamanda, OKSB içinde yer alan bazı bozuklukların içeriğinin de, OKB belirtileriyle örtüştüğü görülmektedir.

OKSB kavramının ortaya atılması, beraberinde halen süre giden bazı tartışmaları da gündeme getirmiştir. OKSB kapsamının, içerdiği bozukluklar hakkında yeterli kanıt olmadan fazla geniş tutulduğu, eleştirilen noktalardan biridir. Kavramsal düzeyde tartışılan bir diğer konu, OKSB içinde yer alan bozuklukların OKB ile ilişkilerinin derecesinin bozukluklara göre farklılıklar göstermesidir. OKB ile bu ilişkinin her durumda kurulamadığı, kimi zaman ise OKSB içinde yer alan bozuklukların alt tipleriyle kurulabildiği de göz önüne alınmalıdır.

Bu alana ilişkin gelişmelerin sınıflandırma sistemlerine de yansımalarıyla, 2013 yılında yayımlanan DSM-5'te, OKB, anksiyete bozukluklarından ayrılarak Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar adı altında yeni bir tanı kategorisine dahil edilmiştir. Kitabımızın içeriği de bu tanı kategorisi dikkate alınarak belirlenmiştir. Kitapta, OKB, beden dismorfik bozukluğu, deri yolma bozukluğu, trikotilomani, istifleme bozukluğu, madde kullanımının ya da ilaçların yol açtığı obsesif kompulsif ve ilişkili bozukluk ve başka tıbbi duruma bağlı obsesif kompulsif ve ilişkili bozukluk; temel bilgilerin yanı sıra yeni tanı ölçütleri, güncel bilgiler ve son yıllardaki araştırmaların sonuçlarına yer verilerek ele alınmıştır.

Kitabın, psikiyatri uzmanlık öğrencileri ve psikiyatri uzmanlarının bu alandaki eğitim gereksinimlerinin karşılamasını, uzmanlık ve yeterlik sınavları için bir kaynak işlevi görmesini ve tüm meslektaşlarımıza Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar konusunda temel ve güncel bilgilere ulaşmalarında yardımcı olmasını diliyoruz. Elinizdeki kitabın gelecekte yeni basımlarının yapılabileceğini göz önünde tutularak görüş ve önerilerinizi Çalışma Birimine iletmenizi önemli görüyoruz. Kitabın oluşturulmasında gösterdikleri yoğun çaba ve özverili çalışma nedeniyle bölüm yazarı olan Anksiyete, Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar Çalışma Birimi üyesi meslektaşlarımıza içten teşekkürlerimizi sunarız.

Anksiyete, Obsesif Kompulsif ve İlişkili Bozukluklar Çalışma Birimi adına

Editörler

Raşit TÜKEL

Mehmet Murat DEMET

1 Obsesif Kompulsif Bozukluğun Fenomenolojisi

Lütfullah BEŞİROĞLU

Fenomenoloji, çağdaş psikiyatride eski felsefe birikiminden farklı bir bağlamda, bir hastalığın belirti ve işaretlerinin teorik öngörülerden ve hipotetik varsayımlardan bağımsız ve nesnel bir şekilde tanımlanması için kullanılmaktadır (Abettan 2015). Fenomenolojinin aradığı şey, kendi biçim ve içeriğiyle varlığını gösteren ya da tanımlanabilir olandır. İşlevi ise, hastalarca gerçek olarak yaşanan zihinsel durumları açıkça anlaşılır kılmak, sahip olabilecekleri ortak yönleri görmek, onları ayırt etmek ve değişmeyen terimlerle ifade etmektir. Fenomenolojinin modern psikiyatride bu şekilde kullanımı büyük oranda Karl Jaspers'ın çalışmalarına dayanmaktadır (Berrios 1992). Jaspers, fenomenolojinin semiyolojiden farklı olarak, sadece nesnel-gözlenebilir olan değil, öznel deneyimleri de kapsadığını öne sürer (Gorostiza ve Manes 2011). Bu bölümde, obsesif kompulsif bozukluğu (OKB) oluşturan ve onu diğer hastalıklardan ayıran temel fenomenler olan obsesyon ve kompulsiyonlar, hastalığa özgü biçim ve içeriklerine göre tanımlanmaya çalışılmıştır.

Obsesyon ve Kompulsiyon Nedir?

Latince “obsidere” (kuşatılmak, ele geçirilmek) sözcüğünden türeyen “obsesyon” terimi, kişinin kendisini belli bir zihin içeriğinden kurtaramamasına işaret eder (yineleyici ve sürekli olması). Bu zihin içeriği; bir düşünce, dürtü, zorlanma, düşünme ya da bunların karışımından oluşan bir biçimde yaşanabilir. Kişi sahip olmak istemediği bu deneyimin varlığı (zorla ve istenmeden geliyor gibi yaşanan) ile belirgin rahatsızlık/kaygı duyar (DSM-5) (American Psychiatric Association 2013). Bu rahatsızlık ondan kurtulmak ya da ona direnmek ile ilgili çabaların kaynağıdır. Kişi uzaklaştırmaya, düşünmemeye, yokmuş gibi davranmaya çalışarak ya da kompulsif eylemler yoluyla, zihin dünyasını kuşatan bu düşünce, hayal ya da zorlamaların olumsuz etkisinden kurtulmaya uğraşır (DSM-5).